

DE ZANDLOPER

Van het bestuur

Eindelijk dan toch: Op 14 december wordt *Cultura Erfgoed* geopend en op 15 december is er in samenwerking met Omroep Ede een open dag.

Bij deze Zandloper ontvangt u ook de *contributiebrief 2019*. Daarin het nieuwe e-mail adres vanaf 1 januari.

De Vereniging staat soms met haar *dubbele boeken* op een kraam, zoals bij de Open Monumentendag. Er bleek veel animo voor onze zacht geprijsde dubbele boeken, zodat we nu door onze voorraad heen zijn. Mocht u boeken over Ede

hebben die u eigenlijk kwijt wilt? De Vereniging neemt ze graag om niet in ontvangst om ze door te verkopen.

Het vorige nummer van De Zandloper leidde zowel tot een waarschuwendende als een aanvullende reactie. De aanvulling vindt u in dit nummer (pagina 21). Naar aanleiding van het wolvenjacht-artikel werd de redactie aangespoord om terughoudend te zijn bij actuele kwesties zoals bij de komst van wolven.

De Vereniging diende bij de Gemeente een zienswijze in op het ontwerpbestemmingsplan *Ede Centrum* en nam op 20 september deel aan het zogenaamde zienswijzen-overleg met de wethouder. Tot ons genoegen ging de wethouder mee in ons pleidooi om de beukenhaag achter de Oude Kerk een nog meer beschermde status te geven.

Uitgave van de Vereniging Oud Ede

jrg. 46 nr. 4 - december 2018

Van het bestuur	1
Oproep	2
Sophia had Ruimzicht...	3
Agenda	9
Daar bij die molen	10
Het Jachthuis van Willem III	11
Pak maar een doos: Rode Kruis	16
Vrienden van Perron?	21
Naamgeving buurschap Manen	22
De Koepol	28
Uit de archieven	31
Colofon	32

De procedure over herstel van de villa *Richmond* aan de Stationsweg is een stapje verder. De Vereniging is het eens met de plannen. Een aantal burens is minder enthousiast en vreest de bijwerking van de achter de villa geplande verzorgingsunits van 'Wonen bij September'. Het plan wordt over enkele weken in de gemeenteraad besproken.

De *Muur van Mussert* is dan toch eindelijk rijksmonument waarmee die discussie is gesloten. Het gesprek kan nu gaan over wat te doen met De Muur. Rijk, Gemeente en Provincie kunnen nu gezamenlijk optrekken om plannen te realiseren van de Stichting Educatiecentrum de Goudsberg en, naar wij hopen, in samenwerking met het Lunterse Buurtbos.

Op 17 oktober organiseerden wij samen met het *Platform Militaire Historie Ede* een lezing met foto's over de geschiedenis en de restauratie van het *Mausoleum*. De circa 100 aanwezigen kregen in de Raadzaal twee zeer boeiende verhalen. De bedoeling was dat beide verhalen zouden worden opgenomen, waarna wij ze zouden koppelen met de foto's en dan als bestand linken aan de websites van zowel de Gemeente als het Platform en de Vereniging. Helaas..., hoewel de opname-apparatuur gewoon draaide, werd er door een hardware-fout niets opgenomen. Buitengewoon jammer. We bezien of het mogelijk is het verhaal bij de foto's alsnog in te lezen.

Simon van de Pol

Oproep

De Vereniging Oud Ede zoekt een secretaris!

Veel werk??... De secretaris maakt deel uit van het bestuur en verzorgt tevens de (digitale) postafhandeling, maakt de afsprakenlijst voor de circa 10 bestuursvergaderingen per jaar, luistert de 06 van de Vereniging af en verstuurt berichten naar de leden.

Leuk werk??... Zeker wel, we informeren er graag over. Bij interesse of een begin daarvan: Wij gaan graag in gesprek. Mail voor afspraak naar: simonvdpol@gmail.com of bel: 06-534 05 689.

Sophia had Ruimzicht, maar had zij ook inzicht?

Kees van Lohuizen

In De Zandloper 2017-2 schreef Dick Kranen over de psychiatrische inrichting *Ederoord*. Hij kondigde een volgend artikel aan over *Ruimzicht*, een soortgelijke instelling. Door tijdsgebrek heeft hij daar echter van moeten afzien. Vandaar dat ik het van hem heb overgenomen.

In het boek over de *Stationsweg* dat de Vereniging Oud Ede in 2013 heeft uitgegeven, heb ik huis Ruimzicht vermeld met huisnummer 1a. Omdat het eigenlijk niet aan de Stationsweg stond, maar slechts een uitweg daarnaartoe had, heb ik er destijds verder niet meer aandacht aan besteed dan dat het gebouwd was door *S. Genis*, directrice van een inrichting voor zenuwlijders. Hoe kwam deze Amsterdamse op het idee om in Ede te gaan bouwen?

Om dat aan te geven is het wellicht goed om enig inzicht te geven in de ontwikkeling van de zorg voor psychiatrische patiënten en wat er later gebeurde met huis Ruimzicht. Dan is de vraag natuurlijk: is er nog iets van te herkennen?

Zorg voor geesteszieken in voorgaande tijden¹

Deze ontwikkeling lijkt een afspiegeling van de ontwikkeling der beschaving. Hippocrates, de grondlegger van de westerse geneeskunde, zei al dat krankzinnigen lijden aan een hersenziekte en als zodanig zorg nodig hebben. Ook in de derde eeuw werd nog geadviseerd het goede te doen zoals vriendelijkheid tonen, zo min mogelijk tegenspreken, afleiding geven, muziek laten horen etc. Geen dwang of straffen.

Terwijl men in de Arabische wereld deze inzichten bleef praktiseren, ging in de westerse landen de zorg over van de artsen naar de geestelijken. Zij zagen duivelse bezetenheid met alle gevolgen vandien, zoals lijfstraffen, duivelsuitdrijving en andere voor ons ondenkbare gruwelijkheden. Ook de komst van Luther bracht in deze geen verandering. Opsluiting in dolhuizen, waar het volk regelmatig naartoe kon gaan voor een dagje ‘gekken kijken’, was normaal.

In de 19e eeuw veranderden de inzichten langzamerhand weer. Op 11 april 1818 nam Koning Willem I het ‘*Menschlievend Besluit*’ waarin werd gezegd dat de genezing van krankzinnigen de taak zou moeten zijn van gestichten. Maar pas in 1827 werd in Utrecht serieus getracht het oude dolhuis om te bouwen tot een geneeskundige inrichting.

De eerste *Krankzinnigenwet* dateert van 1841. Het belang van de maatschappij

stond daarbij centraal en niet dat van de krankzinnige, maar opname moest wel gebaseerd zijn op een rechterlijke uitspraak. Deze wet gaf de overheid onder meer de bevoegdheid inrichtingen te sluiten wanneer ze tot verslechtering van de aandoeningen leidden. De instellingen werden gesplitst in geneeskundige gestichten en in bewaarplaatsen voor chronische, ongeneeslijke krankzinnigen. Deze bewaarplaatsen moesten op den duur verdwijnen.

Indeling naar stand

De kwalificatie '*geneeskundig gesticht*' werd pas verkregen als het dol- en gasthuis ingrijpend was gerenoveerd. Het moest gescheiden afdelingen hebben voor beide seksen met een indeling naar hogere stand, burgerstand en lagere stand. Razenden en onzindelijken konden vrijheidsbeperkende maatregelen krijgen en worden afgezonderd in speciale ruimten. Voor zover mogelijk moest de krankzinnige deelnemen aan onderwijsactiviteiten, want discipline en regelmaat vergrootten zijn kans op genezing. De verleiding tot vluchten moest worden voorkomen door een degelijke omheining.

In de wet werden echter snel onvolkomenheden en lacunes ontdekt. De gerezen bezwaren overtuigden de regering van de noodzaak van een wetswijziging. In 1884 trad de nieuwe wet in werking met het doel beter onderscheid te maken in de verschillende mate van ziekte en de daarbij behorende maatregelen alsmede controle daarop.

De grens van het toelaatbare bij behandeling lag echter nog ver van de huidige.

Dit alles resulteerde in een grote behoefte aan betere instellingen en dus ontstond er een gebrek aan ruimte. De provincies waren verantwoordelijk voor voldoende verpleegplaatsen. In de dertig volgende jaren zijn relatief veel inrichtingen gebouwd; veelal in rustige gebieden zoals de Veluwe. Dat was gunstig voor het welzijn der patiënten, maar ook voor de portemonnees van de provincies.

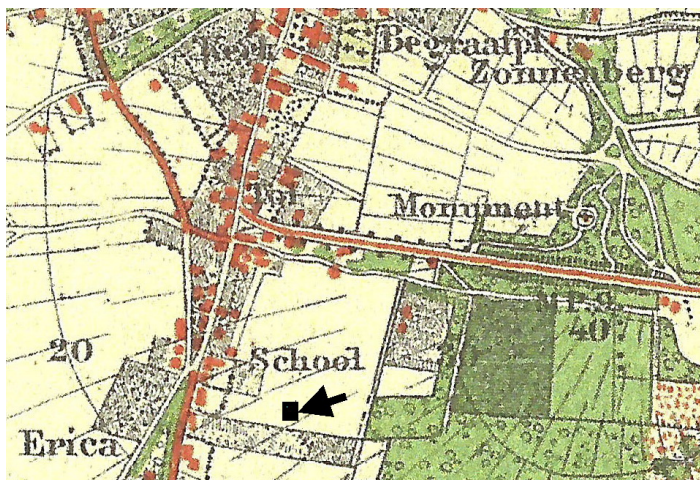
Sophia komt naar Ede

Op 3 september 1890 koopt Sophia Genis het perceel bouwland K 1686, groot 6.060 m², met recht van uitweg voor f 1.200,- van Hendrik van Grootheest c.s.² Het perceel ligt op de Bree, (nu halverwege de Breelaan tegen het Van Dijkeplein) achter Huis Heesterheide (nu dus achter het 'Oude Politiebureau').

Op het gekochte perceel laat zij de *Villa Ruimzicht* bouwen, vanwaar zij een breed en ruim uitzicht heeft over de landerijen van de 'Bree' (figuur 1). Een mooie rustgevende plek en toch niet ver van het dorp.

In Ruimzicht begint zij een inrichting voor vrouwelijke zenuwlijders die zij wil uitbreiden met paviljoens voor krankzinnigen. Zij geeft derhalve op 27 maart 1891 eerbiedig aan Hare Majesteit de Koningin te kennen³, '*dat Sophia Genis, geb. 12-4-1852, wonende te Ede, voormalig Hoofdverpleegster van het Buitengasthuis te Amsterdam, gediplomeerde van het Witte Kruis, Directrice van de Inrichting voor Zenuwlijders Ruimzicht te Ede, voornemens is op het perceel bouwland, Sectie K*

1686, Ede, groot 6060 m², gelegen achter het Buitenverblijf Ruimzicht en thans beplant en tot wandelpark ingericht, met toegang tot den openbaren grindweg van Ede naar Wageningen, een viertal paviljoens te laten bouwen voor het verplegen van 6 vrouwelijke Krankzinnigen. Twee paviljoens dienen elk voor 2 patiënten en 2 elk voor 1 patiënt met hunne verpleegster. De adressante

Figuur 1 - Ruimzicht (pijl) heeft in 1890 ruim zicht over de akkers van de Bree.

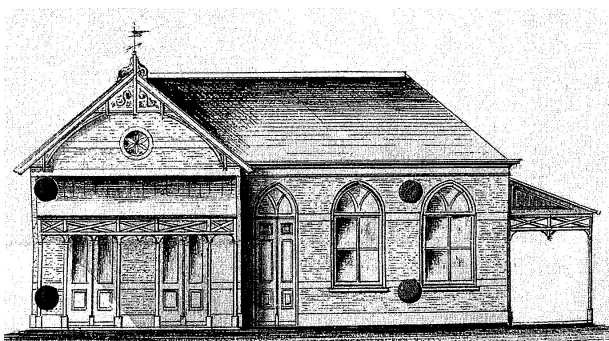
stelt zich voor te beginnen met den bouw van één der paviljoens en met de anderen denkt zij voort te gaan naar gelang de behoefte zich daartoe doet gevoelen.

Omdat voor de oprichting, ingevolge Art. 7 der wet van 27 April 1884 (Staatsblad no 96) Uwer Majesteits vergunning wordt vereist, vraagt adressante eerbiedig van Hare Majesteit de vergunning tot de oprichting van bovengenoemde Paviljoens volgens de overlegde tekeningen' (figuur 2).

Voor opvang en verpleging van zenuwlijders heeft men een dergelijke vergunning niet nodig en evenmin als het om maximaal twee krankzinnigen gaat.

De Minister vraagt advies aan Gedeputeerde Staten van Gelderland die zich op hun beurt laten adviseren door B&W van Ede en de Inspecteurs voor het Staatstoezicht, Ruysch en Van Anandel. Deze laatsten vragen aanvullende informatie over drink- en afvalwater alsmede ventilatie, brandblusmiddelen e.d. Het antwoord van Genis is vaag. Zij schrijft te beschikken over uitstekend 'putwater', genoeg zand om te blussen etc. en zij geeft aan t.z.t. te willen voldoen aan nadere eisen. Tevens meldt zij dat dr. Hoos, die weinig minuten weg woont (een eis), bereid is de medische behandeling op zich te nemen.

Op 11 juni 1891 schrijft *Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk*, dat zij heeft goedgevonden en verstaan dat de vergunning wordt verleend mits ook de ventilatie e.d. in orde is. Op 1 oktober melden de Inspecteurs dat de eerste twee paviljoens gereed zijn, er vier patiënten kunnen worden opgenomen en dat nu dr. E. P. Lugt als

Figuur 2 - Er zijn slechts twee paviljoens gebouwd.

geneesheer aan de inrichting is verbonden. Zes maanden na de aanvraag kan Genis dus aan het werk.

Sophia gaat hard

Duidelijk zal worden dat Sophia geen goed zicht heeft op bouwen, planning en de 'markt'. Zij zal haar plannen voortdurend aanpassen.

Op 19 maart 1892 meldt zij dat zij niet voornemens is de laatste twee paviljoens te bouwen, maar een nieuwe aanvraag wil indienen. Zij wil in Ruimzicht, in plaats van twee zenuwlijders, meerdere krankzinnigen kunnen opnemen en in de twee paviljoens, afhankelijk van de aanvragen, één meer dan oorspronkelijk bedoeld. Drie dagen later adviseren de Inspecteurs positief. Zij melden dat zij en de Officier van Justitie tijdens de bouw tot het inzicht (al dan niet door gebrek aan mogelijkheden tot plaatsing elders) zijn gekomen dat het een gunstige wijziging is. Al dan niet onder druk gezet, blijkt Genis genegen de zenuwlijders te ontslaan en elders in Ede te plaatsen, zodat Ruimzicht één inrichting voor krankzinnigen kan worden. De minister gaat schoorvoetend akkoord.

Op 15 juli 1892 richt Genis zich opnieuw tot Hare Majesteit. Nu vraagt zij, mede door de toenemende aanvraag, vergunning voor de verpleging van acht krankzinnige dames.

In verband met het uit te brengen advies vraagt de Inspectie aan Genis of zij, voor beter toezicht, bereid is haar slaapkamer onder te brengen in Ruimzicht en bovendien de bestemming van andere kamers te wisselen. Haar reactie is ongewis.

Op 16 december 1892 meldt de Inspectie dat Genis haar aanvraag van 15 juli j.l. handhaaft omdat zij er inmiddels in is geslaagd de zenuwlijders elders onder te brengen. Reden waarom deze de minister verzoekt te bevorderen dat haar aanvraag voor verpleging van twaalf krankzinnige dames, acht in Ruimzicht en vier in de paviljoens, wordt ingewilligd.

Ederoord

Als we de gevonden correspondentie en notariële stukken bekijken, blijkt de 'markt' inderdaad geweldig aan te trekken. Want in Ede is naast Ruimzicht ook gevestigd *Ingenetta* (aan de Bosrand) voor krankzinnigen, onder directie van N. Zerbst. Daarnaast meldt zich in 1891 de in Ede gevestigde *Vereeniging voor Christelijke verzorging van krankzinnigen en zenuwlijders Eder Oord*. Deze koopt villa *Reehorst* van Graaf van Rechteren en krijgt al snel een vergunning en kort daarna ook nog één voor uitbreiding. De nieuweling koopt in 1893 ook nog de villa *Sterrenberg* en in 1894 krijgt de bekende Edese notaris W.F.J. Fischer uit handen van de burgemeester de sleutel van de gifkast van Eder Oord.⁴ Niets dan goeds over deze notaris, maar Eder Oord overleed nog hetzelfde jaar.

Wellicht is dit de reden dat Genis weer verdere mogelijkheden ziet en zo, na interne aanpassingen, bij KB 2-2-1895 vergunning krijgt voor maximaal vijftien patiënten, van wie maximaal elf in villa Ruimzicht en vier in de twee paviljoens.

De beschikbare vijf kamers voor elf patiënten in de villa hebben een gezamenlijke oppervlakte van 90 m² (8 m² per patiënt) met plafondhoogten van plm. 3,5 m. Afgezien van de povere ventilatie en verlichting werd het gehele gebouw 's winters verwarmd door één kachel op de begane grond, en dat terwijl men destijds nog geen spouwmuren kende!

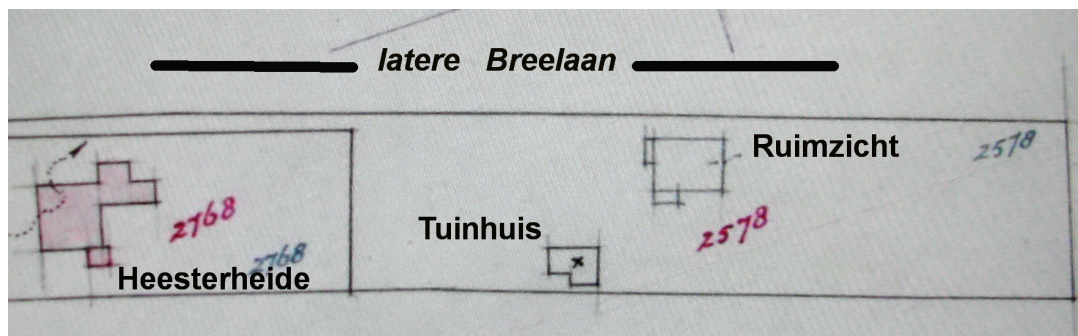
Naar huidige maatstaven onbegrijpelijk. Ondertussen uiten B&W van Ede hun bezwaar tegen de uitbreiding aan het begin van het dorp met uitweg op een drukke verkeersweg.

De druk op inrichtingen is groot. In 1895 ontsnapt uit Ingenetta een man die bij de Ginkel zelfmoord pleegt. Bij het onderzoek door de inspectie blijkt dan dat er bovendien op dat moment drie vrouwelijke patiënten waren en dat het vereiste KB voor een vergunning ontbreekt. De officier van justitie verwijt de burgemeester laksheid. Ook uit Ruimzicht ontsnapt een patiënt en, volgens collega Zerbst, is Genis nogal driftig.

Eerder had de Inspectie al eens de wens uitgesproken dat Genis haar slaappleaks in Ruimzicht zou moeten hebben, dicht bij haar patiënten. Wellicht is dat de reden geweest dat zij op haar terrein, schuin achter Ruimzicht, nog een kleiner huis heeft gebouwd op het daarvoor afgescheiden perceel K2579 5. Dit pand, behorend bij Ruimzicht, zal in de gemeentelijke correspondentie later bekend worden als het Tuinhuis achter Heesterheide (figuur 3).

Sophia stopt en Mensonides gaat nog even door

Waarschijnlijk groeiden alle beslommeringen Sophia toch boven het hoofd. Op grond van belastinggegevens lijkt het aantal patiënten in 1893 zelfs zestien te zijn, maar in 1898 nog één. Waarschijnlijk de reden waarom zij in maart 1898 werd gedwongen om, ten overstaan van notaris Fischer, een hypotheek te verstrekken op Ruimzicht van f 10.000,- aan W.C. Mensonides, de arts die de laatste jaren de geneeskundige hulp in haar inrichting verzorgde. In de onderlinge 'gezagsverhoudingen' een kwetsbare zaak, zouden wij nu vinden.

Figuur 3 - Van de villa Ruimzicht zijn geen tekeningen of foto's bekend. Alleen op veldwerk van het kadaster is het pand terug te vinden. Hierboven de situatie in 1905 met het nieuw gebouwde Tuinhuis, terwijl Ruimzicht er nog staat. De uitweg langs Heesterheide naar de Stationsweg staat duidelijk aangegeven. (Veldwerk van kadaster 1905)

Nog datzelfde jaar verkoopt zij, ten overstaan van notaris Dinger, haar kliniek Ruimzicht met het Tuinhuis aan Mensonides voor f 9.000,-. In de akte staat dat zij beide panden heeft gesticht.

De vergunning voor Ruimzicht was overgegaan naar Mensonides die in 1901 de vlakbij Ruimzicht gelegen bekende villa *Flora* aan het Maandereind had gekocht.

Het beleggen begint en eindigt bij de gemeente

Mensonides had in 1898 van Sarah Van Wesel en consorten het herenhuis *Heesterheide* voor f 9.000,- gekocht, terwijl het in de boedelscheiding was geschat op f 12.000,-. Heesterheide blijkt voor f 650,- per jaar te zijn verhuurd, en waarschijnlijk was dat aan Sophia Genis. Zij zal in 1900 naar Renkum verhuizen en in 1921 in Arnhem overlijden.

Met de aankoop van Heesterheide krijgt Mensonides de gehele grondstrook in bezit vanaf de Stationsweg tot aan het Klinkenbergerpad met een oppervlakte van ruim 8.000 m².

Heesterheide en Ruimzicht met het Tuinhuis worden vervolgens door hem in 1905 voor f 18.000,- verkocht aan de gepensioneerde Luit. Kol. G.B. Hooijer waarna deze het oorspronkelijke Ruimzicht sloopt.⁵ Hooijer blijft eigenaar tot de gemeente het geheel in 1924 koopt voor f 22.000,-. Heesterheide en het Tuinhuis worden daarna door de gemeente voor vele doeleinden tijdelijk in delen verhuurd. In 1929 verkoopt de gemeente het Tuinhuis (figuur 4) met de grond tot aan het Klinkenbergerpad aan houthandel Tulp. De grond mag alleen worden gebruikt voor houtopslag en in het Tuinhuis mag geen nering worden gedaan. Eind 1930 opent Patrimonium in het Tuinhuis de openbare bibliotheek op christelijke grondslag⁶ aan de inmiddels aangelegde Breelaan.

Het Tuinhuis raakt ingesloten door de houtopslag van houthandel Tulp en door de tuin van Heesterheide, die later vol komt te staan met paardenstallen van het Nederlandse leger en na de oorlog met gemeentelijke barakken. Door woningbouw verdwijnt ten slotte het brede uitzicht over de Bree. (figuur 5) en is de Breelaan het enige wat ons nog doet herinneren aan De Bree, Ruimzicht en het latere Tuinhuis. Van Ruimzicht zijn geen tekeningen of foto's bekend. Alleen op veldwerken van het kadaster is het pand terug te vinden.

Figuur 4 - Het Tuinhuis rond 1925. Op de achtergrond de watertoren en de in 1885 door Tulp geplante mammoetboom die nu nog op het Van Dijkeplein staat.

De in 1885 door Tulp geplante mammoetboom die op het Van Dijkeplein staat, is de enige

Figuur 5 - Tuinhuis (pijl) aan de Breelaan zonder ruim zicht. Geheel rechts de mammoetboom van Tulp en daarnaast de schoorsteen. Situatie rond 1930 (deel van GAE35110)

getuige van de hiervoor beschreven ontwikkeling. Helaas, uit privacy-overwegingen vertelt die niets.

Verantwoording

Kortgeleden heb ik van Dick Kranen een aantal fotokopieën gekregen van documenten uit het Nationaal Archief en van Roel van Amerongen gegevens uit zijn voortdurende speurtocht naar ‘van alles’. Met dank aan hen beideb stortte ik mij weer eens op mijn oude spullen om met de nieuwe gegevens en wat verder zoeken het plaatje nu wat completer te maken.

Noten

¹ Oosthoeks Encyclopedie 1950 en Wikipedia.

² Akte 2755-3495; Dinger, 3/9/1890.

³ Gegevens vergunningen Ruimzicht grotendeels uit Nationaal Archief: Nummer toegang 2.04.45; archiefblok B24053; Min. Binnenl. Zaken, Med. Politie en aan-vullingen uit Gem. Arch. Ede, DAS veelal serie 700.

⁴ DAS 716II, no. 486

⁵ Kadastraal Veldwerk 1906 en Akte 5723-222; Dinger 20-9-1900

⁶ *Een boekje open*, B.T. Groen, pag. 8

Agenda

14 december : Officiële opening Cultura Erfgoed, kenniscentrum voor erfgoed.

15 december : Open Dag in Cultura Erfgoed in samenwerking met Omroep Ede.

13 februari 2019: Lezing, waarschijnlijk in Cultura Erfgoed, door Gerard van Bruggen over de buurt Doesburg.

17 april 2019 : ALV en 17 april-lezing, locatie nader te bepalen.

Daar bij die molen... - verleden en heden van de Doesburgerbuurt

Simon van de Pol

Het Historisch Cahier over de *Doesburgerbuurt*, geschreven door *Gerard van Bruggen* op verzoek van de Stichting Buurtschap Doesburger Eng, bevat 200 pagina's en is op 1 november verschenen in een beperkte oplage van 500. Het cahier is uitstekend in afzonderlijke hoofdstukken te lezen.

De Lunterseweg splitst Doesburg in het droge deel aan de oostkant tot ruwweg de Hessenweg, en het natte, venige deel aan de westkant, doorlopend tot de 'achterbuurt' (Ederveen). Boeiend wordt beschreven hoe de gemeenschappelijke gronden uiteindelijk in 1901 onder druk van de landelijke overheid zijn verdeeld onder de bewoners. Vervolgens is de Doesburger heide gaandeweg doorverkocht, ging deels over in het Edese Bos en wordt nu gedomineerd door campings.

NB: De Buurt Ede en Veldhuizen heeft er een bosje; moge de buurtmeesters van Doesburg desondanks rusten in vrede.

Het eerste deel van het Cahier bevat doorwrocht en prettig opgeschreven onderzoek van de *buurtboeken* sinds 1685. Uit deze buurtboeken stijgt het wel en wee van de buurt op, waaronder de verdiensten van de buurtscheuter met een traktement van 6 gulden per jaar; de buurtschrijver ontvangt in 1685 1 gulden en vijf stuivers per jaar. De buurtscheuter (veldwachter) is vaker in touw en kan boetes opleggen; in geld, soms verevend met een heel of half vat bier. Het is lastig om genoemde bedragen te waarderen; een aanwijzing is dat in 1687 het buurtboek voor 1 gulden en 10 stuivers is gekocht. De buurtmeesters zijn onbezoldigd en komen in wisselbeurt vanuit de geërfden. De buurtrichters, een soort burgemeesters, waren doorgaans adellijke grootgrondbezitters en woonden niet in de buurt.

Nagenoeg ieder lid van de Vereniging Oud Ede kent de *Doesburgermolen*, rijksmonument sinds 1970. Na lezing van dit hoofdstuk weet je toch meer. In het tweede deel wil je de fiets pakken om de wildwal te zien en de beschreven Rijks- en gemeentelijke monumenten met daarbij de drie panden die al vanaf 1994 (!) op de wachtlijst voor gemeentelijke erkenning staan.

Tussen de hoofdstukken door mooie verhalen over prominente Doesburgse families.

Het cahier sluit met de beschrijving van Doesburg als levendige gemeenschap met een doorkijk naar 2030. Boeiend en heel goed afzonderlijk te lezen.

Met de schrijver hoop ik dat de boerderij *Pothoven* (Lunterseweg 40 en rijksmonument) van de nu overleden gebroeders Van Engelenhoven wordt behouden als functie passend bij de lange geschiedenis van Doesburg.

Dit Historisch Cahier zal iedere inwoner van Doesburg willen hebben en is ook onmisbaar voor iedereen die iets wil weten van deze heel grote buurt.

Het Cahier is te koop bij de lokale boekhandel, de landwinkel 't Doesburger Erf en bij het Gemeentearchief Ede; de prijs is € 14,50.

Het Jachthuis van koning-stadhouder Willem III (1650-1702) te Ede

Jan Kijlstra

*Fotocollectie
Gemeente
Ede
GA10521*

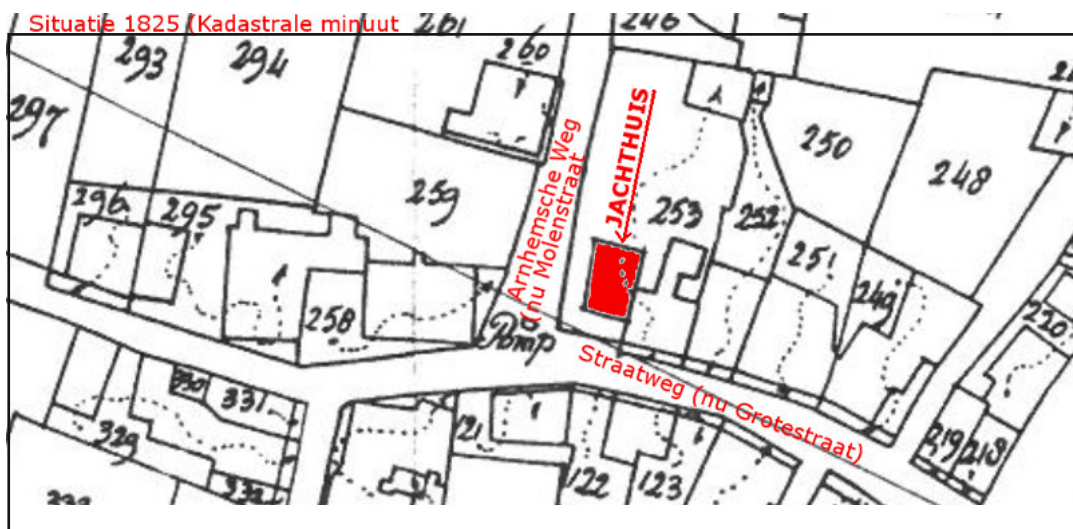
Op bovenstaande foto, hoewel nog niet zo oud maar inmiddels ook al weer historie, zien wij de naam van een inmiddels verdwenen meubelfabriek. Deze fabriek maakte destijds klassiek aandoende meubelen uit 'massief eikenhout'. Een destijds zeer populair type meubel. Maar wel behoorlijk aan de prijs. Het bedrijf kon de concurrentie niet volhouden, de smaak van het publiek veranderde ook. Een be-

kend 'broodje aap'-verhaal dat, zoals bij de meeste van die verhalen, volstreekte onzin was zal ook invloed hebben gehad. Die massieve meubelen waren zwaar, en het verhaal deed de ronde dat de meubelfabriek dat gewicht realiseerde door beton in de poten van het meubilair toe te passen. Het klopt dat beton veel goedkoper is dan eikenhout. Alleen, om het in poten van meubels te verwerken, is veel duurder (arbeidsloon) dan gewoon massief hout gebruiken.

Het pand waar de meubelfabriek zijn meubels in Ede verkocht, staat er nog steeds en is behoorlijk oud. Tegenwoordig huisvest het een winkel in bedden c.a. met de naam 'Veluwsch Slapen' (Grotestraat 72). Dat is kennelijk een bijzondere manier van slapen. Op de verdieping en zolder zijn appartementen gebouwd.

Het pand is al gebouwd vóór 1698. Over de wederwaardigheden van het gebouw in de laatste driehonderd jaar zou een heel verhaal te schrijven zijn. Maar ook over de tijd daarvóór is veel te vertellen. We komen het pand al tegen in een charter, gedateerd op 5 mei 1698. Dit stuk bevindt zich in het Nationale Archief, in het archief van de *Nassause Domeinraad* (1.08.11, inv. nr 3699).

In het boek *Het Loo, de Oranjes en de jacht* (Enschedé, Haarlem - 1984) wordt naar dit stuk verwezen. Op pagina 55 e.v. lezen we: 'Over het jachthuis van de Koning-Stadhouder (Willem III) te Ede, niet te verwarren met de oude uitspanning "De Ginckel", de plaats van samenkomst voor de jacht aan de weg naar Arnhem, is zeer weinig bekend. Het moet gelegen hebben op de hoek van de Oude Arnhemseweg en de Grotestraat. Waarschijnlijk was het terrein al voor 1680 in het bezit van de Oranjes; het huis zelf zal van voor 1698 gedateerd hebben, want in dat jaar werd aan de achterkant van het huis nog grond bijgekocht.'

Het is jammer dat de auteur, mevrouw Loise van Everdingen, afgezien heeft van adequate bronvermelding. Dat maakt het leven voor latere onderzoekers niet eenvoudiger. Duidelijk is wel dat met 'de hoek van de Oude Arnhemseweg-Gro-

testraat' bedoeld werd de toenmalige hoek van de Bergstraat-Grotestraat, tegenwoordig de zuid-oostelijke hoek Molenstraat-Grotestraat.

Bij een eerder onderzoek naar de villa Solitude (zie <https://www.ede.nl/gemeentearchief/verhaal-van-edel/5-bouwen-en-wonen/solitude-van-rosolienmolen-tot-villa/>) was het pand op de foto ook betrokken. Roel van Amerongen maakte mij in dat kader attent op een notariële akte, waarin de erven Roelofsen een huis verkopen aan de heer Bennet. In de akte omschreven als: *'Een huis en hof, getekend Numero 24 en Erve. Staande en gelegen in den dorpe van Ede, voorheen geweest het Jagdhuys van wijlen Zijne Majesteit William den Derden, Koning van Engeland, belend ten Noorden en Westen de Dorpsstraat ten Zuiden de heer Heer Comparant koper en ten Oosten de buurt van Ede.'*

Dit is dezelfde lokatie als op de foto. En hetzelfde pand, al is er in de loop der jaren veel aan verbouwd. Maar de grondvorm, en de constructieve kern, is al die jaren behouden gebleven.

Die akte, waarin de heer Bennet het voormalige Jachthuis kocht, gecombineerd met de tekst van mevrouw Van Everdingen, was aanleiding om verder te zoeken. Het internet is tegenwoordig steeds meer een onmisbaar gereedschap. Mevrouw Van Everdingen refereerde aan de Nassause Domeinrekeningen, waarin zij had gevonden, dat de opzichter van het Jachthuis te Ede een traktement van dertig gulden per jaar ontving. De Nassause Domeinrekeningen zijn terug te vinden in het Archief van de Nassause Domeinraad. En deze archieven van de Nassause Domeinraad zijn door het Nationaal Archief voortreffelijk ontsloten en via internet doorzoekbaar. Zo werd ook bovengenoemd charter gevonden.

Het is altijd goed om bronnen zelf te bekijken, en een scan is per e-mail te verkrijgen. De datum van het charter is 5 mei 1698 en de tekst van het charter beschrijft inderdaad een grondtransactie. Het aangekochte perceel wordt als volgt omschreven: *'...een hoeftjen ende bleijcveld met alle recht ende gerechticheijden vandien, op Veluwen in den Ampte ende Dorpe van Ede gelegen, albereits ten deele tot het Jachthuijs, aldaer staende, betimmert, Oost, de mestvaelt, Zuit, de weduwe van Cornelis Brants Smit, West, het voors Jachthuijs ende Noortwaers de gemene straet.'*

Hieruit blijkt dat het pand op de hoek van de Grotestraat en Molenstraat al dateert van vóór 1698, en gebouwd ('betimmert') was als een jachthuis voor koning-stadhouder Willem III. En er blijkt ook dat het jachthuis al gebouwd was voordat de grond in het bezit kwam van de Staten van Gelderland. Immers, de grond die gekocht werd, was al ('albereits') gedeeltelijk bebouwd met het jachthuis.

Die bouwer, of liever de opdrachtgever voor die bouw zal, net als bij de overige jachthuizen (waaronder Het Loo) de Gelderse Rekenkamer geweest zijn, namens

de Staten van Gelderland. Na het overlijden van Willem III (in 1702) heeft de Rekenkamer de meeste door Willem III gebruikte panden verkocht. In het Oud Rechterlijk Archief is terug te vinden dat het pand door een lid van de familie Roelofsen gekocht werd van een Nijmeegse eigenaar. Ongetwijfeld is in het archief van de Rekenkamer terug te vinden aan wie het Edese jachthuis verkocht is, en zal langs die weg ook de Nijmeegse eigenaar gevonden kunnen worden. Maar het archief van de Rekenkamer is erg groot, en niet eenvoudig te doorzoeken.

Koningswegen

In dit verband zijn de zogeheten *Koningswegen* ook te noemen. Bekend is de Koningsweg die van het Hof te Dieren naar de herberg/boerderij Zuid-Ginkel liep. Opmerkelijk is dat deze koningsweg niet doorliep tot het Edese jachthuis, maar stopte aan de rand van het bezit van het buurschap Ede-Veldhuizen,

Volgens (wijlen) Dr. Leijden, een kenner van oude wegen op de Veluwe, liepen er ook koningswegen van Otterlo en Wekerom naar Ede. Opmerkelijk is inderdaad dat deze wegen ook tot aan de rand van het Edesche Bosch (toen: Loobos) een voor koningswegen kenmerkend rechtlijnig verloop vertonen. Tot aan de bosrand, een malebos. In gemeenschappelijk bezit van een aantal bosmalen (die oorspronkelijk ook geërfd waren in het buurschap).

De vraag is waarom de koningsweg vanaf Dieren, en mogelijk die vanaf Wekerom en Otterlo, niet is doorgetrokken tot in Ede. Daar stond immers een jachthuis. En elders op de Veluwe (en daarbuiten!) is door Willem III (nou ja, zijn vertegenwoordigers) met geërfd van betrokken buurschappen immers wel overeenstemming bereikt over de aanleg van koningswegen. Maar dat is in Ede kennelijk niet gelukt. Mogelijk omdat het buurschap (en de bosmalen) eigenaar waren en niet, zoals elders, slechts gebruikers?

Er zit een ander interessant aspect aan het Edese jachthuis. Het kasteel te Doorwerth lag ook aan het eind van een koningsweg, die er vanaf Het Loo naar toe liep. Op oude kadastrale kaarten is die weg, die ook over het grondgebied van Ede liep, goed te herkennen. Het kasteel te Doorwerth was echter niet gebouwd (Ede) of verbouwd (Loenen) tot jachthuis voor Willem III; het was een particulier bewoond huis. Willem III zal, als hij er tijdens de jacht verbleef, gelogeerd hebben. Bij Ede staat Kernhem, en dat huis had nauwe banden met Het Loo. Het had voor de hand gelegen dat Willem III in voorkomende gevallen dus, net als in Doorwerth, ook op Kernhem gelogeerd zou hebben. Dat was echter niet het geval, er werd ondanks de aanwezigheid van Kernhem ook een jachthuis in Ede gebouwd. Dit wijst er op dat Kernhem niet door de eigenaar (Van Wassenaer) werd bewoond, maar werd verhuurd.

In het boek *Kernhem – een adellijk slot aan de rand van de Veluwe* (ISBN 978-90-

74205-08-5), lezen we dat Jacob IV van Wassenauer in 1676 trouwde met Adriana Sophia van Raesfelt. En zij bracht in het huwelijk het huis Twickel in. Dit zou, naast de Haagse residentie van de Van Wassenauers, de hoofdverblijfplaats worden van de familie. Kernhem speelde daar niet, of nauwelijks, een rol in, en werd daarom (waarschijnlijk) verhuurd. Over de huurders is weinig bekend, maar vanaf 1779 werd Kernhem met enige regelmaat in kranten te huur aangeboden.

In het charter van 1698 staat dat Mathijs van Engelenhove de grond verkoopt '*voor zijn oude moeder Huijbertje Thijssen, weduwe van Jan Theunissen*'. Zou daar een link met Kernhem liggen? De boerderij Engelenhove was immers bezit van Kernhem.

Die grond wordt verkocht voor 400 gulden aan '*Mathijs Sluyter, rentmeester van Zijn Majesteit van Groot Brittanniens Domeijnen op Veluwen*'. De datum van de transactie is 5 mei 1698. Toen stond het jachthuis er dus al. Wanneer het precies gebouwd is weten we niet. Omdat Willem III in 1672 stadhouder van Gelderland werd, moet het tussen 1672 en 1698 gebouwd zijn. Het ligt in de rede dat het bouwjaar dicht bij 1698 dan bij 1672 zal liggen.

Het pand is helaas alleen aan de buitenzijde nog min of meer origineel, van binnen is het herhaalde malen ingrijpend verbouwd. Toch zou via bouwhistorisch onderzoek een meer nauwkeurige datering van de bouw misschien nog mogelijk zijn, bijvoorbeeld aan de hand van merktekens op het hout van de kapconstructie. Hier wreekt zich het feit dat het pand, hoewel tot de oudste van Ede behorend, nooit is aangemerkt als monument. Het zou nog steeds zinvol zijn om hiertoe over te gaan, waar het bouwvolume (de uiterlijke vorm) de facto nog origineel is, en ook delen van de constructie (fundering, kap) nog grotendeels of geheel origineel zullen zijn. Maar ja, monumenten en Ede, dat wringt vaak een beetje. Bovendien heeft, op grond van de gemeentelijke nota *Erfgoed in Perspectief*, de 'Oude Bouwkunst', van voor 1850, geen prioriteit meer. Dat is ambtelijk jargon voor: 'Daar besteden we geen aandacht meer aan.'

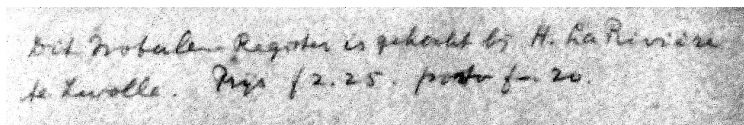
Na de dood van Willem III heeft de Gelderse Rekenkamer de jachthuizen van Willem III afgestoten. Met uitzondering van Het Loo, dat was en bleef bezit van de Oranjes. Het Edese jachthuis is ook verkocht. We komen het in de Edese archivalia weer tegen in de voornoemde akte van verkoop aan Bennet. Die zou er een ros-olienmolen bij laten bouwen, maar dat verhaal moet nog opgeschreven worden. Zo blijf je bezig... (Zie ook *De Zandloper* 2009-4: Een olieslagerij voor Ede - red.)

Pak maar een doos

15: Het Rode Kruis

Gerard van Bruggen

Archief Nederlands Rode Kruis, afdeling Ede luidt de naam van het archief waarvan ik een doos voor me neergezet krijg. Waarom ik altijd de eerste doos van een archief krijg, is me een raadsel. Ook nu weer bevat de doos de eerste vijf inventarisnummers van het Rode-Kruis-archief; in totaal bevat het archief - dat 1,6 strekkende meter omvat - 113 inventarisnummers. In mijn doos zit-

ten vijf notulenboeken, waarvan het eerste begint in 1912 en het vijfde eindigt in 1986. Het eerste boek is, volgens een aantekening op de eerste pagina, gekocht in Zwolle (bij de nog altijd bestaande uitgever La Rivière en Voorhoeve) voor f 2,25 en het opsturen kostte twintig cent.

Op de eerste pagina's van dit eerste notulenboek zijn verslagen geplakt van een krantenartikel en een gedrukt verslag van de oprichtingsvergadering van de Edese afdeling van het Rode Kruis. Op dinsdagavond 16 januari 1912 is Z.K.H. Prins Hendrik, voorzitter van het Nederlandse Rode Kruis, naar Ede gekomen om deze vergadering bij te wonen. Voor de verslaggever was dit reden genoeg om, ondanks de plots ingevallen kou, gehoor te geven aan de uitnodiging en samen met 300 anderen zich te verzamelen in de concertzaal van de heer Kleuver, het in 1908 ge-/verbouwde Buitenlust aan de Stationsweg. *'Een verrassend mooie aanblik gaf de zoo gevulde zaal (...). De vele dames in fijn toilet, de hoofd- en andere officieren in schitterend uniform, de door een blijde belangstelling niet verbroken ernst – dit alles gaf een waardig cachet aan dit gelegenheids-samenzijn, terwijl buiten ook zeer velen de kou trotseerden om ook daar van belangstelling te doen blijken. Tien minuten over half negen rees na de eenvoudige aankondiging: "De Prins!" de heele vergadering als met militaire stiptheid op, en was aller oog gewend naar de vleugel-deuren toen Prins Hendrik (...) met den burgemeester (bij wien het middagmaal was gebruikt) de zaal binnenkwamen.'*

Zoals bij iedere oprichtingsvergadering is ook hier de avond gevuld met toespraken. Na de openingstoespraak van de voorzitter van het Edese voorlopig comité, de heer G.B. Hooier (gepensioneerd luitenant-kolonel van het KNIL – zie

foto), houdt luitenant-generaal De Waal een uitgebreide uiteenzetting over het Rode Kruis, waarbij zowel de werkzaamheden ten tijde van oorlog als in vreedetijd de revue passeren. Uit deze toespraak blijkt dat er eerder sprake was van een Edese Rode-Kruis-afdeling: *'Zulk een comité heeft hier vroeger reeds bestaan, had een 30-tal leden, mocht beschikken over geld (ongeveer f 1000), maar is na kort bestaan opgegaan in een correspondentschap, dat helaas! verleden jaar ook moest worden opgeheven. Waaraan was dat te wijten? Voornamelijk omdat men zich bedrogen zag in de verwachting de opgenomen taak te kunnen vervullen, geen waar voor 't geld geleverd werd, alzoo de toewijding verflauwde en de dood een einde maakte aan het zieltoegend bestaan.'* Een citaat dat uitdaagt tot nader onderzoek, maar mijn doos geeft er geen antwoord op.

Na de slotzin van generaal De Waal: *'Moge dit u aansporen om uwe humanitaire denkbeelden in toepassing te brengen en het comité te helpen en te steunen en dit als gevolg hebben den juichtoon: "Te Ede is opgericht een comité van het Rode Kruis!"'*, neemt Prins Hendrik het woord. Hij is kort van stof (of matig geciteerd) en zegt: *'De generaal heeft in mooie woorden gezegd wat het doel is van het R.K., en heeft daarbij voornamelijk gesproken over de taak in oorlogstijd. Dit woord oorlog zal zeker niet vreemd meer klinken in een plaats als Ede, die een garnizoen heeft van 800 à 1000 man. Als een divisie in oorlogsgevecht komt, kunnen er 1200 man in één slag vallen, dus ge begrijpt dat de militaire geneesk. dienst dan niet alleen alles meer af kan en het R.K. van veel hulp kan wezen. – Maar om in oorlogstijd gereed te zijn, moet men zich in tijd van vrede voorbereiden. Die vredes-arbeid zal u allen zeker sympathiek zijn, en daarom beveel ik dien vredesweg bijzonder aan.'* Opvallend zijn de woorden waarmee voorzitter Hooijer de avond besluit als hij zegt: *'Ik durf dan ook uit aller naam aan Z.K.H. de belofte doen, dat wij zullen werken in de richting, ons door Hem aangewezen en wij Hem in de ethische richting zullen volgen.'* De Prins vertrekt met de trein van 10 uur terug naar Den Haag.

In de eerste vergadering van 10 februari 1912 waarbij zo'n 30 mensen aanwezig

zijn (onder wie nogal wat adellijke titels), vraagt Hooijer zich af waarom juist in Ede Prins Hendrik aanwezig was bij de oprichtingsvergadering – hij kan zich geen andere plaats in Nederland bedenken waar dit het geval was. Dat

kan volgens Hooijer (militair in hart en nieren) alleen onderstrepen dat Ede vanuit militair oogpunt van zeer veel belang is. Na een lang betoog over de militaire geschiedenis van Nederland, landt hij weer in Ede en meldt trots dat *'reeds nu acht dames zich aangemeld hebben om opgeleid te worden voor de verplegingscolonne, en elf heren voor de transportcolonne'*. Er wordt gewerkt aan een keten van Rode-Kruishuizen in Ede en zelf heeft Hooijer zijn huis aan de Stationsweg *'in oorlogstijd'* voor $\frac{3}{4}$ beschikbaar, evenals zijn tuin en paviljoen. Dit laatste kan *"in vredes-tijd" dienen als opslagruimte voor materiaal en dergelijke'*.

Voldoende middelen

Doos 1 van het Rode-Kruisarchief bevat zoveel materiaal dat het onmogelijk is in korte tijd alles door te nemen en daarom blader ik door in het eerste notulenboek tot ik kom bij het verslag van een *Buitengewone Bestuursvergadering* op 29 Juli 1914. Het comité heeft een telegram uit Den Haag ontvangen met het verzoek *'maatregelen te nemen, gezien den toestand in Europa'*.

Het blijkt dat diverse bestuursleden al actie hebben ondernomen, zodat Ede over voldoende middelen beschikt in geval van nood: dokter Gevers Leuven (buurman van Hooijer) heeft zich verzekerd van voldoende leverantie van medische benodigdheden en drogist Wiepking voor *'ver-dere ingrediënten'*. Er wordt actie ondernomen om over voldoende matrassen en ledikanten te kunnen beschikken. Er wordt gesproken over medische hulp en er blijken twee verpleegsters beschikbaar te zijn. Eventueel vervoer naar zieken-huizen wordt in kaart gebracht en omdat de kas slechts f 250,- bevat, worden welgestelde Edenaren benaderd om indien nodig bij te dragen.

Na deze vergadering gaat het dagelijks bestuur tijdens de mobilisatiedagen eigenmachtig te werk en op de volgende vergadering vraagt Hooijer *'dat hem dit zelfstandig optreden in deze ten goede zal worden gehouden'*. Als gevolg van dit *'zelfstandig optreden'* is in Ede een noodhospitaal in Buitenlust ingericht met 30 bedden en in Bennekom een hospitaal (het ziekenhuis van Dr. Jacobse Boudewijn) voor 20 bedden. Met nog enkele gelegenheden buiten Ede is er een beschikbaarheid van 130 bedden. Daarnaast is de totale inventaris van een huis op de Doesburgerheide (waarschijnlijk het hierna genoemde Sunny Home) toegezegd en het Clubhuis te Lunteren (30 bedden) ter beschikking gesteld. Ook auto's worden ter gebruik aangeboden, maar vanuit Den Haag wordt meegedeeld dat *'aanbiedingen van particulieren alsnog niet moesten worden aanvaard'*. Aan geldmiddelen blijkt er nu een bedrag van f 3.700,- ter beschikking. Er is dus flink gewerkt en Ede lijkt voorbereid op een onzekere periode.

Toch verloopt niet alles even gesmeerd. Na de mobilisatieperiode worden hospitalen weer afgestoten en andere in gereedheid gebracht. Wageningen blijkt een eigen Rode-Kruisafdeling te hebben opgericht (er moet geld worden afgestaan) en de heer Kleuver van Buitenlust eist een schadevergoeding die hij vooralsnog niet krijgt.

Vluchtelingen

Op 31 oktober wordt voor het eerst gesproken over vluchtelingen: *‘Op ontvangst van de tijding dat Belgische vluchtelingen ons land overstroomden meende de voorzitter dat de aan ons Comité ten gebruike afgestane en voor ons doel ongeschikt geachte lokaliteiten op de heide, Sunny Home en het Clubhuis, daarvoor dienden te worden aangeboden.’* Niet iedereen is het met de voorzitter eens; mevr. De Josselin de Jong vindt dat *‘elders nog plaats genoeg voor hen was’* en mevr. Van Heeckeren is van mening *‘dat wijzelf zoveel behoeftigen hadden’*. De vluchtelingen komen echter wel en zoals uit *De hei is groot genoeg* (het in 2008 door mij geschreven boek over Vluchtoord Ede) blijkt, hebben in het Clubhuis meer dan 100 vluchtelingen onderdak gevonden. In Veenendaal wordt de oude pastorie op de markt ingericht als noodhospitaal voor vluchtelingen en het Edese Rode Kruis draagt bij in de exploitatiekosten die neerkomen op gemiddeld f 16,- per dag.

Als op een nacht 1.300 vluchtelingen in Veenendaal aankomen, blijkt voor medische verzorging echter ook naar Ede uitgeweken te moeten worden. *‘Een zuigeling, die daarheen niet onmiddellijk werd overgebracht, stierf daar later door de ellende in de algemene verblijfplaats geleden’*, aldus de notulen van 31 oktober.

Ondanks deze schrijnende situatie, zijn genoemde dames van mening dat de gelden die zij bijeen gecollecteerd hebben, niet bestemd zijn voor dit soort medische verzorging, maar *‘enkel voor verzorging van gewonde of zieke soldaten’*. Voorzitter Hooijer, die zich zeer heeft ingezet voor de Lunterse vluchtelingen, is echter *‘van gevoelen dat die gelden verzameld waren voor het werk dat het Roode Kruis op zich nam te doen en daaronder behoort hulp verleenen bij nationale rampen waartoe deze invasie van vluchtelingen kan gerekend worden, zoodat gelden van het Roode Kruis ook daarvoor mochten worden besteed’*. Omdat meerdere leden van het Rode Kruiscomité van mening zijn dat hulp aan vluchtelingen uit andere bronnen bekostigd dient te worden, besluit men *‘het gevoelen van het Comité voor hulp aan vluchtelingen te weten te komen’*.

Een week later blijkt dat het Edese Rode Kruis niet voor alle kosten hoeft op te draaien, maar dat de gemeente bijdraagt (ook Veenen-

Door twee logés van de heer Hooijer wordt een éénwiel brancard geschonken aan het Edese Rode Kruis

daal, dat geen eigen comité voor vluchtelingen heeft, wordt benaderd); als er financiële nood ontstaat zal het landelijk Rode Kruiscomité te hulp schieten. Ondanks deze gang van zaken bedankt mevr. De Josselin de Jong als (bestuurs)lid van het Edese Rode Kruis.

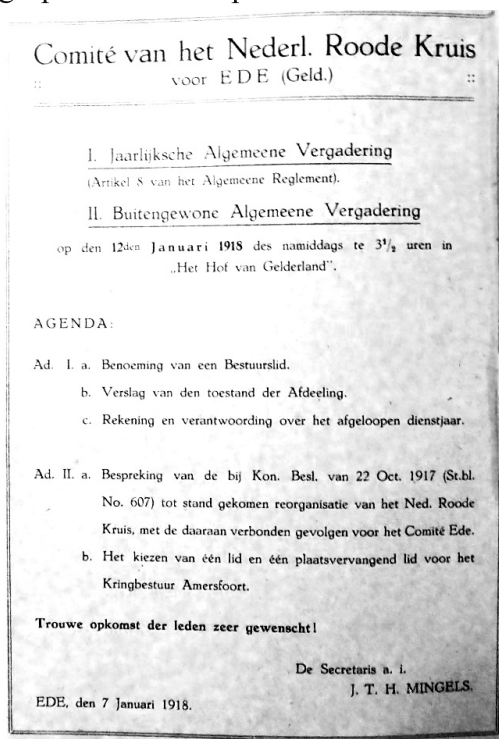
Toch blijft de exploitatie van het Veenendaalse noodziekenhuis een probleem. Het Edese Rode Kruis draagt in de drie laatste maanden van 1914 een totaal van f 450 bij die geheel door het Hoofdcomité worden vergoed. Deze vergoeding komt echter per 1 januari te vervallen en er wordt geadviseerd het noodhospitaal te sluiten *'tenzij het bestuur van het a.s. Vluchtelingenkamp te Ede financiële steun geeft bij een verdere exploitatie'*. Dit laatste gebeurt voor een korte periode, omdat daarna het Vluchtoord over eigen voorzieningen zal beschikken.

Er ontstaat een win-win-situatie als de verpleegsters van het Edese Rode Kruis in het ziekenhuis van het Vluchtoord telkens voor een maand hun in de cursussen opgedane kennis in praktijk kunnen brengen. Voorzitter Hooijer wil toch graag in Ede een klein noodhospitaal inrichten, maar kan daarvoor de financiën niet rond krijgen.

Het blijkt in de beginjaren van het Rode Kruis nog wel lastig te zijn het werkveld af te bakenen. Er zijn immers ook het Groene Kruis en het Witte Kruis en men acht het *'een verkeerde keuze (...) in concurrentie te willen treden'* met de collega-kruisen. Er is veel gedoe in de bestuursvergaderingen (meerdere bestuursleden bedanken) en behalve het werkterrein is ook de financiële situatie voortdurend gespreksonderwerp. Als er vanuit het hoofdbestuur in 1917 een reorganisatie wordt

voorgesteld, is Hooijer hiermee ingenomen en ook de zeer actieve dokter Weijer *'is van dat gevoelen en wil de te benoemen afgevaardigden naar de Alg. Vergadering in Den Haag plein pouvoir geven'*.

De oorlog komt verder weinig meer ter sprake en het Vluchtoord evenmin. Wel ontdek ik dat in oktober 1917, als het Vluchtoord al gesloten is, kolonel Mingels (eind 1916 al ontslagen als regeringscommissaris van het Vluchtoord) toetreedt tot het Edese Rode Kruis. Mijn nieuwsgierigheid is gewekt en ik ontdek (in andere bronnen) dat Mingels nog enige tijd in Ede is blijven wonen en meerdere activiteiten ontplooid heeft. Voor mij is dit dé verrassing van deze doos!

Graag zou ik ook doorbladeren naar de jaren 1940-1945, maar dan wordt dit artikel veel te lang. Het verdient echter aanbeveling dat dit Rode Kruisarchief nader onderzocht wordt. De inventaris wekt de indruk dat er veel mooi materiaal aanwezig is: krantenartikelen, een map met foto's, een plaquette, affiches, brochures en zo veel meer! Eigenlijk had in 2012 ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Edese afdeling van het Rode Kruis iets met dit archief kunnen/moeten gebeuren: een boek?, een tentoonstelling? We zijn inmiddels zes jaar

Vrienden van Perron (?)

In de vorige Zandloper (2018-3) schreef Gerard van Bruggen in zijn 'Doos-artikel' over de School met den Bijbel te Harskamp onder andere over giften van het bestuur aan andere christelijke onderwijsinstellingen, waaronder 'vrienden van Perron (?)'. Dit vraagteken leverde twee reacties van lezers op.

Mevrouw *Dieneke Gimbel-Lammers* schreef ons onder andere:

'In 1949 is er in Frankrijk in het dorpje Paron (vlakbij Sens) een schooltje opgericht voor kinderen van geëmigreerde boeren uit Nederland. Dit vanwege het feit dat de christelijke boeren het Franse onderwijs te communistisch vonden en niet goed van kwaliteit. De meeste boeren hebben een boerenbedrijf gestart in regio's van Frankrijk waar nauwelijks meer boerderijen bestonden, want de grote stad trok vooral ook jongeren uit de dorpen.

Het waren veel Nederlandse boerenzonen uit Zuid-Holland die in Nederland geen boerderij konden starten, en na 1953 kwamen daar ook Zeeuwse boerenzonen bij, omdat vanwege de ramp van 1953 en in de tijd daarna de landbouwgrond door ruilverkaveling opnieuw ingedeeld werd.

Veel boeren gingen wonen ten Zuid-Oosten van Parijs. In Paron stond een prachtig klein kasteeltje met een groot park daaromheen en daar werd de school in gevestigd.

De kinderen werden er op zondagmiddag na de kerkdienst van de protestantse kerk te Sens door hun ouders gebracht en leefden daar in een internaat en kregen les van Franse leerkrachten.

Voor het internaat werden monitrices gezocht (vaak uit Nederland) en die zorgden voor de jongens en meisjes: haalden en brachten ze naar bed, aten met hen aan tafel, hielden toezicht tijdens de pauzes van de school, gaven in de pauzes (aan sommigen) pianolessen, maakten hun slaapkamers schoon, kortom zorgden buiten de lessen om voor hen. Ik was

Het kasteeltje in Paron

monitrice tijdens het schooljaar 1962-1963. Op vrijdagmiddag na schooltijd haalden de ouders hun kinderen weer op voor het weekend. Maar er bleef een klein groepje kinderen op school, die te ver weg woonden.

Deze school heeft 50 jaar bestaan.

Om de school op poten te krijgen hebben vele mensen in Nederland giften gegeven via de vereniging "Vrienden van Paron". En om de betrokkenheid in Nederland te vergroten gaven de oprichters een blad uit: "Lettres de Paron". Daar stonden vele verhalen over de school en de protestantse kerk in.'

De heer *Arie Romein* schreef ons onder andere:

'Toen ik op het Marnix Gymnasium in Rotterdam zat, was mijn leraar Frans, drs. A. Kroon, secretaris van de Stichting Vrienden van Péron. Deze stichting steunde de Faculté Reformée in Aix-en-Provence, Frankrijk. Een kleine gereformeerde theologische faculteit. De stichting maakte propaganda bij de Nederlandse kerken en verkocht ook hugenotenspeldjes voor haar doel.

Deze faculteit moet gestart zijn in de jaren veertig van de 20e eeuw, maar kon zich niet handhaven. Toch is daar in 1975 opnieuw een gereformeerde faculteit opgericht, die gesteund wordt vanuit de TUK Kampen (vrijgemaakt Geref.). Ook daarvoor bestaat heden een steunstichting: 'Vrienden van Aix' geheten.'

Enig speurwerk op internet levert géén 'vrienden van Perron' op, wel de door mevrouw Gimbel genoemde vereniging '*De Vrienden van Paron*'. De door de heer Romein genoemde '*Stichting Vrienden van Péron*' heb ik niet kunnen vinden, maar werd waarschijnlijk eind jaren 60 van de vorige eeuw opgeheven, toen de toenmalige Faculté Reformée in Aix-en-Provence haar activiteiten staakte.

Of het bestuur van de School met den Bijbel te Harskamp nu de ene of de andere 'Vrienden' steunde, is waarschijnlijk niet meer na te gaan. (hp)

De naamgeving van het buurschap Manen

Jan Kijlstra

Jelle Vervloet, destijds als hoogleraar historische geografie verbonden aan Wageningen Universiteit, hield alweer een paar jaar geleden een lezing voor Oud-Ede: *Het landschap van Ede als spiegel van het verleden*. De heer Vervloet betrok de hele westelijke stuwwal annex de Gelderse Vallei in zijn betoog.

Eén van de behandelde onderwerpen betrof de naamgeving van de buurschappen, zoals die langs de flank van de stuwwal van de Veluwe, op de rand van de Gelderse Vallei ontstaan zijn. Van de meeste namen is de achtergrond bekend. Een paar

namen, met name Doesburg en Manen, hebben echter een herkomst die in nevelen is gehuld. Dit artikel beperkt zich tot een poging een verklaring te geven voor de naam van het buurschap *Manen*.

Manen (of de oudere vorm: Maanen) wordt wel in verband gebracht met maaïen, waarbij ook wel gewezen wordt op een mogelijke verwantschap met *made* en *meen(te)*. Geboren en getogen in het buurschap Manen, en met belangstelling voor geschiedenis, rees al weer lang geleden bij mij de vraag of deze verklaring wel juist is. Immers, zowel *made* als *meen(te)* beperkt zich tot grasland, terwijl het buurschap ook bos, heide en veen omvatte.

Laten we eerst eens kijken of we over *made* wat meer kunnen zeggen, misschien dat we dan dichter bij *manen* komen. De plaatsnaam Made komt in Nederland voor. De verklaring voor deze plaatsnaam: ‘Made in Noord-Brabant is ontstaan als een verzameling boerderijen, een buurschap, op de stadsweide (*Die Meede*) van de stad Geertruidenberg’ (bron: Wikipedia). De situering nabij Geertruidenberg speelt hier geen rol. Wel de locatie: op de stadsweide.

Deze verklaring is niet bevredigend. Afgezien van de vraag of de Brabantse situatie één op één naar de Veluwe dekzanden kan worden overgezet (de *ghemeijnt* is immers niet identiek aan het buurschap of, liever, markegenootschap). Maar we hebben het ook in Brabant over het boeren op zand, en zandgrond is te droog voor grasland. Door *Meede* te betitelen als stadsweide zet de auteur van het Wikipedia-artikel de lezer op een verkeerd been. Verderop in het artikel staat: ‘Het dorp ligt op de grens van de hoger gelegen Brabantse zandgronden en de klei van de grote rivieren, de zogeheten Naad van Brabant.’ En dan is de naam wel te verklaren, want de nederzetting, op het hogere zand gelegen, lag op de grens van de akkers op de zandgrond en het weidegebied op de kleigronden.

Zand en gras

En dan zien we de analogie met de naam Maanen/Manen: een buurschap, een nederzetting, op het hogere (dek-)zand gelegen, op de grens van het weidegebied, zij het dat het weidegebied niet op kleigronden lag, maar op veen.

Het etymologisch woordenboek van De Vries (Leiden, 1971) verklaart *made* als ‘hooiland’. De Vries geeft als wortel voor *made* het Indo-Germaanse *mē*, maar ook *met*. En hij verwijst hierbij naar zijn vakbroeder Müller, die de reeks *met* – *mead* – *meadow* geeft. En laatstgenoemd woord is de Engelse term voor weiland en hooiland. Maar deze verklaring is voor Maanen niet toereikend, want het buurschap bestond uit een kampenlandschap met later ontgonnen engen, waarop akkerbouw uitgeoefend werd. En ‘woeste gronden’: veen en heide.

De kern van het buurschap Maanen, de brink, lag, in tegenstelling tot het

gemeenschappelijke weide- en hooiland (annex turfveld), op een hoger gelegen dekzandrug en op de eveneens hoger gelegen rand van de stuwwal. Net als in het geval Made lag ook de bebouwing, de boerderijen, in het buurschap Manen op (dek-)zand, op de grens met lager gelegen gronden.

Het lijkt niet gewaagd om te veronderstellen dat de naam, het toponiem, van het buurschap niet terug te voeren valt op ‘made’, of een van de wortels daarvan.

De tweede, daarmee samenhangende, wel gehoorde suggestie voor de oorsprong van de naam Manen is *meen* of *meente*. Dit woord komt zeer veel voor, in tal van varianten. Het eerder genoemde etymologisch woordenboek geeft hiervoor: in het Oosten van ons land, naam voor ‘gemene weide, gemene heidegrond’.

Naar analogie van de verklaring bij ‘made’ is het ook hier niet te gewaagd om te stellen dat de kern van het buurschap Manen niet in de ‘gemene weide’ of ‘gemene heidegrond’, maar op in cultuur gebrachte (zand)grond lag.

Maenhem

Omdat dus de meer gangbare verklaringen, die teruggrijpen op grasland, al of niet in combinatie met maaien, niet voldoen, heb ik verder gezocht. Ik vermoedde dat de uitgang ‘en’ wel eens een verbastering zou kunnen zijn van de uitgang ‘hem’. En omdat vroeger de naam van de buurt geschreven werd met de klinkerverdubbeling van de letter ‘a’, als ‘Maenen’, krijgen we dan al snel een vorm als ‘Maenhem’. Leuk bedacht, zult u zeggen. Maar op een kaart in het Gelders Archief uit 1551 (kaart 0370-K20) vinden we deze schrijfwijze terug. Dit is een detail uit die kaart:

Hetzelfde onvolprezen Gelders Archief, immer zeer actief, heeft heel veel oude documenten in transcriptie op het internet toegankelijk gemaakt. Het kost behoorlijk wat tijd, maar het is ook zeer de moeite waard om daar zo af en toe eens in te grasduinen. En wat kwam ik tegen:

‘Informatie over onderstaand regest: Toegangsnummer: 0370

Archieftitel: Heren en graven van Culemborg (1198-1817)’:

'1441 Vincentius, graaf van Morse en Sarwerden, erkent den losbrief van het goed te Maenhem, dat hij verkocht heeft aan Ruleff Mommen en diens vrouw Alheit van Baer, overgegeven te hebben aan heer Johan van Gymenich, ridder, heer to Visschell.' Datering: *'1455 Mei 18 [des Sondags Exaudi].'*

Dus al in 1441 bestond er een goed te *Maenhem*. Het lijkt niet te gewaagd om te veronderstellen dat met Maenhem de buurschap Maanen bedoeld is. De graaf van Meurs was verwant aan de heren van Culemborg. En de heren van Culemborg hadden in Maanen, voorheen Maenhem, veel bezittingen. Dit Maenhem zal ons Manen zijn!

In mijn archief bevindt zich een afbeelding van een Huis te Manen:

De tekening vermeldt het jaar 1622. Helaas is de bron niet meer te achterhalen. Maar, gelet op de bouwstijl, en op het vaantje op de linker topgevel, is dit geen boerenbedoeining, maar een huis van een belangrijk persoon. Wellicht de woning van de rentmeester van Culemborg.

Professor Vervloet vertelde in zijn lezing ook over de uitgangen van bepaalde namen. Zo noemde hij onder andere 'hem' voor 'huis'.

Bekend is dat 'hem' een Frankische uitgang is. En in het oude stamhertogdom

Franken ligt Mannheim. Dat komt wel erg dicht in de buurt van Maenheim. Zou het mogelijk zijn om via Mannheim een verklaring voor de naam Manen te vinden? Het lijkt er wel op. Want op de website van de stad Mannheim (<http://www.mannheim.de>) lezen we in de *'Kroniek van de stad Mannheim'*: *'De plaatsnaam is, zoals bij veel Frankische vestigingen, op een persoon terug te voeren. Bij Mannheim staat dan "Heim des Manno" – huis van Manno. Waarbij "Manno" vermoedelijk een verkorte schrijfwijze is van Hartmann of Hermann.'*

Mannheim is overigens gesticht op de plek van een domein van het klooster Lorsch. Dit goed was een bestuurlijk centrum. We zien hier een analogie met de Wageningse buurt *Dolre*, waar ooit de proost van het Kapittel van St. Jan uit Utrecht op de Hof van Dolre de boeken bijhield voor de bezittingen van de kanunniken in deze streek, waaronder boerderij de Proosdij in Veldhuizen. Professor Vervloet gaf ook een voorbeeld dichterbij, waar (de kerk van) Bennekom gebouwd is op de plaats van een ouder 'domein', vanouds ook een term voor een 'heerlijk goed', een 'hofgoed'.

Als de redenering klopt, zou Manen dus, naar analogie van Mannheim, te lezen zijn als 'huis van Manno'. Waarbij opgemerkt kan worden dat zowel Hartmann als Hermann terug te voeren zijn op krachtige heren, die het geweld niet schuwden. Zij hadden de macht, en daardoor de middelen, om grond in bezit te nemen, te usurperen, en daarop een – versterkt - huis te bouwen. Dat vervolgens naar hen genoemd werd, en waaromheen de minder sterken zich vestigden en bescherming zochten. Een situatie die feodaliteit en ridderschap tot gevolg had. Maar dat voert nu te ver.

Omdat één verklaring nog niet afdoende was, is er nog verder gezocht, en naar analogie van de reeks Manen-Maenen-Maenheim-Mannheim voerde de weg naar het Belgische plaatsje *Menen*, aan de rivier de Leie, in het 'Pajottenland' van Felix Timmermans.

Ook daar hebben ze een website <http://www.menen.be>. En ook de archivaris daar heeft z'n werk goed gedaan. Er staat: *'In de loop van de geschiedenis ontstonden daaromtrent een handvol etymologische verklaringen. Niemand weet echter met zekerheid de etymologische afkomst van Menen. Een chronologisch overzicht:*

- volgens Sanderus (1732): *Mennen: leiden, voeren over de Leie;*
- volgens Lansens (1841): *Meënte: gemeenzame plaats, weilanden die in 't gemeen worden gebruikt;*
- volgens Meyne (1860): *Menhem: gebouw of stalling waar de paarden pleisterden (i.e. rusten en eten) vooraleer de reis langs de Leie voort te zetten;*
- volgens Kan. Desmet (1864): *Menheim: onder Frankische invloed, een Germaanse nederzetting langs de Leie (cfr. Manheim in Duitsland);*
- volgens Gysseling: *Menin (Frans voor Menen) is een prehistorische nederzettingsnaam afgeleid van Maininion;*

- volgens De Vries: *Manin van Maininium dat gemeenschappelijk bezit betekent.*

Sanderus en Meynne leggen een verband met het menen van paarden. 't Zou kunnen, maar 't lijkt wat ver gezocht. Lansens geeft de ook voor Manen wel gehanteerde verklaring voor weiland.

Dan wordt het interessant, want Desmet komt volgens kennelijk dezelfde redenering als boven gevolgd ook uit bij Mannheim. Merk ook op dat hij daarbij aantekent dat er sprake is van een Germaanse (Hermann!) nederzetting onder Franse invloed ('hem').

Omheining

Maar kan het nog beter? Gysseling immers stelt dat we dan terug gaan naar Maininion. Terwijl De Vries het zou hebben over 'Manin' van 'Maininium'. Maar in mijn versie van De Vries is 'Manin' noch 'Maininium' terug te vinden.

Echter, De Vries citeert (bij *menen*) wel Maurer, die via een aantrekkelijke redenering uitkomt op de verklaring dat 'menen' is terug te voeren op het Latijnse *moenia* (omheining), wat later de betekenis 'gemeenschapskring' zou krijgen, en nog weer later ook verklaard werd als 'handeling verricht binnen deze kring'. En dan komen we vanzelf weer bij 'gemeente' uit, de gemeenschappelijkheid. Een markgenootschap.

Het lijkt dus ook aannemelijk dat de naam Manen, net als bijvoorbeeld Berichhem en Kernhem en dergelijke is terug te voeren op een huis, genoemd naar een bezitter. Voor Manen zou dat, net als bij Mannheim, en ook bij Menen, een vechtersbaas geweest kunnen zijn, een Hartmann of Hermann (Hermann = Arminius).

Wapendrager

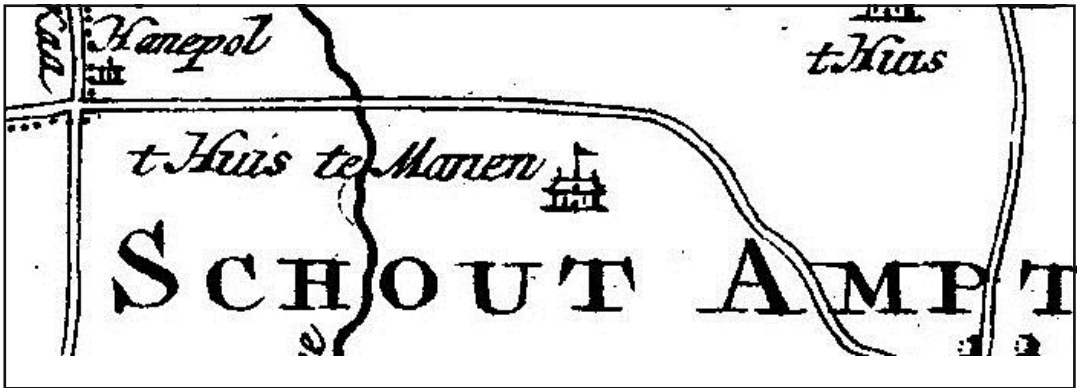
We zien in Hermann het Duitse woord voor 'leger' terug, *Heer*. En in Arminius het Engelse *armor* (bewapening). Hermann (of German) betekent dan ook 'hij die het wapen draagt, wapendrager'. Raadt nu zelf de verklaring van het woord Germanen! Inderdaad, wapendragers, vechtersbazen. Ze waren niet voor niets zeer welkom als soldaat (en lijfwacht) bij de Romeinen.

De naam Hartman komt, vooral in Oost-Nederland, veel voor. Al kennen we hem tegenwoordig vooral van de tuinmeubelen.

Overigens, als Manen op zo'n 'hem', zo'n hof- of herengoed terug te voeren is, dan is er waarschijnlijk ook zo'n huis geweest. Een zaalhoeve (herenhof, grote hofstede van een heer). Dat zou het huis op de afbeelding inderdaad uit 1622 kunnen zijn.

Op een oude, helaas ongedateerde, kaart (Gemeentearchief Ede, kaartencollectie

105) is ook sprake van een huis te Manen. Dit is een detail uit die kaart:

Tussen 'De Hanepol' aan de Veldhuizer Kade en het 'Huis te Manen' zien we de 'Geldersche Waterlossing', beter bekend als 'De Wetering'. De Hanepol lag in het buurschap Veldhuizen, de weg ten zuiden daarvan was de Schuttersteeg. Dat was de grens met het buurschap Maanen. Ten zuiden van de Schuttersteeg, min of meer parallel daaraan, liep de Maanderbuurtweg. Het lijkt er op dat het 'Huis te Manen' gesitueerd was aan deze Maanderbuurtweg.

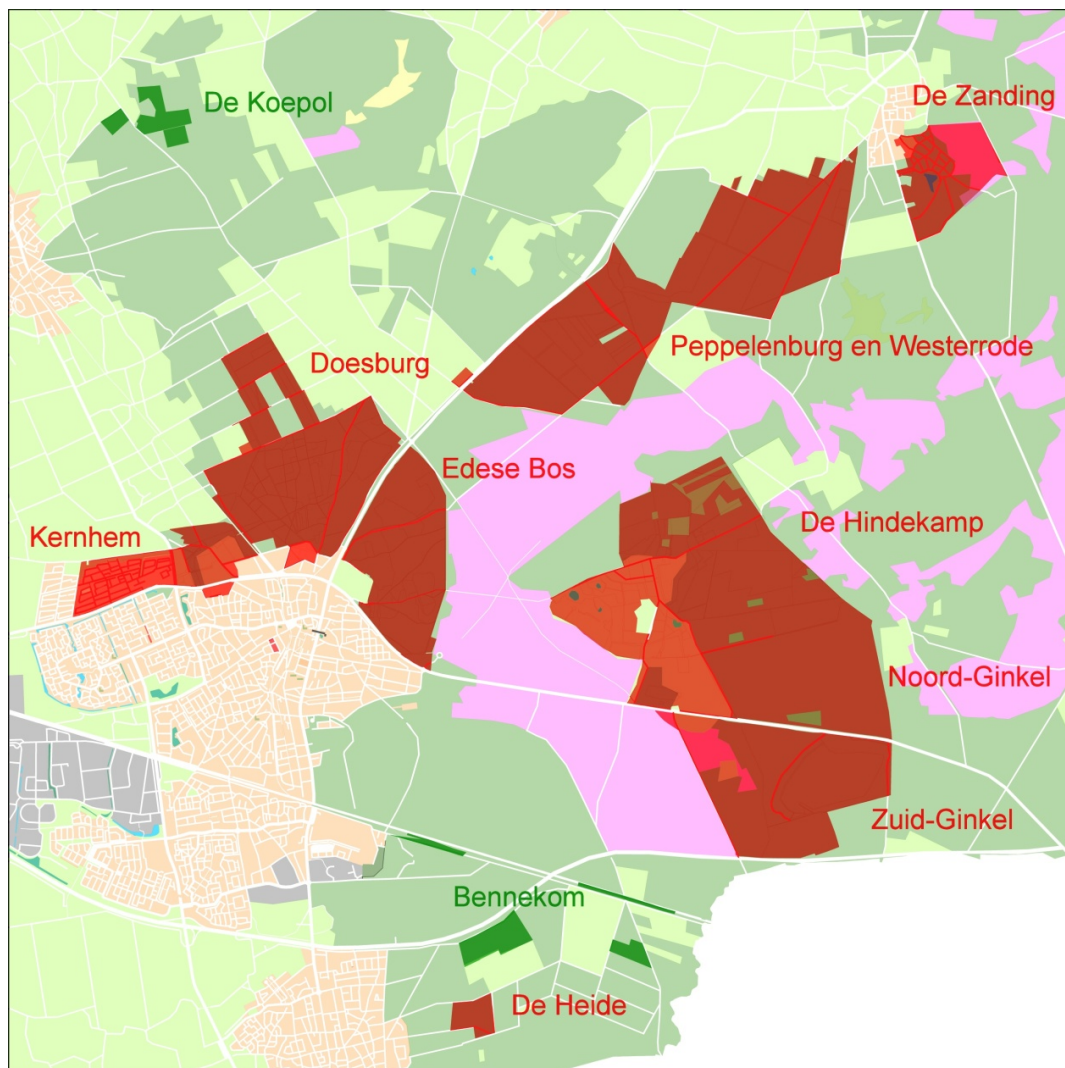
De Koepol

P.A. Griffioen, F.G. van Oort en P. Standaart

Het landgoed Koepol is ongeveer 27 ha groot en ligt ten oosten van de Hessenweg en ten noorden van het Lunterse Buurtbosch, nabij de Goudsberg in Lunteren.

Ten oosten van het dorp Lunteren ligt een hoge heuvel, Koepol of Lindeboomsberg genoemd. Men vermoedt dat het een oude gerechtsplaats is; immers in de grijze oudheid werd veelal recht gesproken onder een lindeboom. Het terrein is voor een groot deel begroeid met eiken en berken, met ook grove den en douglas. Verspreid over het terrein is grind afgegraven. Het zuidelijke gedeelte van de Koepol is afgegraven voor zandwinning. Mede hierdoor en omdat het op de uiterste rand van een stuwwal ligt, is het terrein sterk geaccidenteerd.

De erven van notaris Dinger hebben in 1977 de diverse terreinen in eerste instantie aangeboden aan de Stichting Het Luntersche Buurtbosch. De Stichting was niet in staat de aankoop uit eigen middelen te financieren en richtte zich tot de gemeente Ede. Over de mogelijke aankoop van de terreinen is hierop overlegd met het bestuur van de provincie Gelderland. Dit leidde tot de constatering dat de Stichting Het Luntersche Buurtbosch de meest gereede partij was voor aankoop. Hierop heeft de gemeente Ede verschillende subsidieverzoeken ingediend, die echter door de provincie werden afgewezen, omdat de terreinen niet aankoopwaardig werden

geacht op grond van de geringe natuurwetenschappelijke waarden.

De gemeente heeft vervolgens nog een verzoek ingediend, waarbij de nadruk werd gelegd op de grote landschappelijke en recreatieve waarden van de terreinen en de situering in de onmiddellijke nabijheid van de zandafgraving op de Goudsberg. Er moest worden aangedrongen op beantwoording van het verzoek, omdat de zaak urgent werd doordat de optie, die de gemeente c.q. de Stichting 'Het Luntersche Buurtbosch' op de terreinen had, op het punt stond af te lopen en er andere gegadigden waren.

In een advies van de toenmalige directeur van het Bosbedrijf Ede aan het college van B&W werd voorgesteld, gelet op het standpunt van de provincie ten aanzien van een mogelijke vuilstort op de Goudsberg en de wens van het college om een landschappelijk aanvaardbare situatie te scheppen, nu over te gaan tot aankoop van de natuurterreinen.

Bij de daarop gevolgde onderhandelingen bleek, dat de erven van notaris Dinger de terreinen als één geheel beschouwden en ook als zodanig wilden verkopen. De erven wilden de terreinen, die nabij het Luntersche Buurtbosch gelegen zijn, bij voorkeur verkopen aan 'Het Luntersche Buurtbosch', onder andere vanwege het feit, dat de historische ontwikkeling van de onderhavige terreinen en die van het Buurtbosch veel overeenkomst vertonen, vanwege de aanwezigheid van twee enclaves van het Buurtbosch in de te verkopen terreinen, en tenslotte vanwege de wens de terreinen voor de Lunterse gemeenschap te behouden. Verwerving door de gemeente Ede van de natuurterreinen – ook nu de provincie geen financiële bijdrage wil geven - blijft van belang, gezien het feit, dat een deel van de bedoelde natuurterreinen de zandafgraving op de Goudsberg betreft, die naar verwachting na afgraving van het zand bestemd zal worden tot regionale vuilstort.

De aankoop wordt daarop wederom verdaagd omdat er door de provincie een planologisch advies wordt gevraagd. Bij de behandeling van de aankoop in de gemeenteraad twijfelen enige raadsleden, omdat men een deel van het terrein als

De Hessenhut. Een foto uit 1972; vanaf dit punt heeft men een prachtig uitzicht over de Gelderse Vallei. (Foto: J.H. van Schuppen, Lunteren; collectie F.G. van Oort).

vuilstortplaats wil gaan gebruiken en het derhalve geen natuurgebied meer blijft. Veel raadsleden wijzen erop dat zij zich al eerder hebben uitgesproken tegen een vuilstort op de Goudsberg. Het is niet mogelijk om slechts gedeelten van de terreinen te kopen. Het is alles of niets.

Opmerkingen uit de raad over eventuele gevolgen voor het grondwater worden afgedaan door te wijzen naar de goede ervaringen die zijn opgedaan bij het storten van vuil in Wekerom. Jarenlang zijn de gevolgen voor het grondwater regelmatig onderzocht, en er is geen sprake van verontreiniging. Ter geruststelling wordt gesteld dat bij de Goudsberg de nodige voorzieningen getroffen kunnen worden. Dan wordt er in de raad nog gespeeld met het idee om 5 ha ten laste te brengen van de vuilverwerking en de overige 23 ha onder te brengen in het bosbedrijf.

De erven echter willen het hele pakket in één keer verkopen. Een deel van de grond is onmiddellijk nodig, terwijl de rest te zijner tijd wordt gebruikt bij het herstel van het gebied. Zonder hoofdelijke stemming besluit de raad hierna overeenkomstig het voorstel tot aankoop over te gaan.

De stichting 'Het Lunterse Buurtbosch' heeft de enclave met het Middelpunt van Nederland, de Hessenhut en de Notarisbank uiteindelijk 'teruggekocht' van de gemeente Ede.

Uit de archieven

De spoorwegovergang aan de Amsterdamse Straatweg in de lijn Ede – Amersfoort. Rechts de Noorderkerk. Zandpad links is nu de Buitenzorglaan. Uiterst rechts de oprit van Hotel Buitenzorg. Foto genomen tussen 1915 en 1930.

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De vereniging, opgericht in 1924, stelt zich ten doel volgens artikel 3.1 van de statuten: *'Het onderzoek van archieven en gedrukte bescheiden naar alles wat betrekking heeft op het ontstaan en de geschiedenis van de dorpen (kerken en buurten) van het ambt en van de gemeente Ede en het verzamelen en bewaren van alles wat van belang kan worden geacht voor en betrekking heeft op de geschiedenis van Ede.'*

Postadres Postbus 8293, 6710 AG Ede
Telefoon 06 348 676 27
E-mailadres t/m 31 december 2018: oudede.nl@gmail.com
 m.i.v. 1 januari 2019 algemeen: info@oudede.nl
 & ledenadministratie: ledenadministratie@oudede.nl
Website www.oudede.nl
Bankrekening NL24 INGB 0003 5342 68

Bestuur:

Simon van de Pol (voorzitter), vacature (secretaris), Wim Bruijnes (penningmeester), Patty Gonggrijp & Paul van der Hart .

Leden;

De vereniging telt ca. 800 leden. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden per telefoon, brief, e-mail en via de website. Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk per brief of e-mail vóór 1 november. De contributie bedraagt in 2017 € 15,00.

Erelid van de vereniging is Hetty Blaauw-de Wit.

Giften en schenkingen zijn fiscaal aftrekbaar omdat de Vereniging een erkende Algemeen Nut Beogende Instelling is. Omdat de VOE een culturele instelling is geldt zelfs een extra aftrek van 25%! De aftrek geldt overigens ook voor de contributie!

De Zandloper

Is een uitgave van de Vereniging Oud Ede en verschijnt viermaal per jaar.

De redactie van De Zandloper bestaat uit Joyce van den Berg, Frans van Oort, Gerard van Bruggen en Hans Post (eindredacteur),

De redactie van De Zandloper is te bereiken op e-mailadres zandloper@telfort.nl.

Nieuwe artikelen die verband houden met de geschiedenis van Ede zijn welkom. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel te weigeren. Overname van artikelen uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de VOE.

Productie van De Zandloper: Verloop Drukkerij, Alblasserdam - ISSN 1384-7090